

נידה דף ל:

דרש רבי שמלאי למה הולד דומה במעי אמו לפנקס שמקופל ומונח ידיו על שתי צדעיו שתי אציליו על ב' ארכובותיו וב' עקביו על ב' עגבותיו וראשו מונח לו בין ברכיו ופיו סתום וטבורו פתוח ואוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה ואינו מוציא רעי שמא יחרוג את אמו וכיון שיצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת ונר דלוק לו על ראשו ועופה ומביט מסוף העולם ועד סופו שנאמר {איוב כט-ג} בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך ואל תתמה שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיה ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים שנאמר {איוב כט-ב} מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני ואיזהו ימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים הוי אומר אלו ירחי לידה ומלמדין אותנו כל התורה כולה שנאמר {משלי ד-ד} ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמור מצותי וחייה ואומר {איוב כט-ד} בסוד אלוה עלי אהלי מאי ואומר וכי תימא נביא הוא דקאמר ת"ש בסוד אלוה עלי אהלי וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה שנאמר {בראשית ד-ז} לפתח חטאת רובץ וכו'

רש"י ד"ה פנקס. לוחין שכותבין בהן הגלחים:

במסכת שבת כמה פעמים (קד: רש"י ד"ה על שני לוחי פנקס. פנקס של חנוונים כעין אותן של סוחרים שיש להם לוחים הרבה חקוקין וטוחין בשעוה:) וכן בגמרא (שבועות מ"ז ועוד) נאמר חנווני על פינקסו, ובמהר"ל בדרשות לשבת שובה איתא דוגמת פינקס הוא פינקסו של החנווני הרושם את החובות והזכויות כך גם בפנקס שהוא האדם עצמו נרשמים כל חיו חובותיו וזכויותיו, ומדוע רש"י הביא דווקא כאן את "הגלחים" שהם כמרים של ע"ז, ויותר היה נראה לפרש כך בשבת שהרי רש"י מביא שם בסמוך (דף קי"א) מפתח חלוקה. כמו שיש לגלחים כעין לשונות לכאן ולכאן וקושרים של ימין בכתף שמאל ושל שמאל בכתף ימין דכיון דכל יומא שרו ליה לא דמי מידי לקשר של קיימא ומותר לכתחילה: וכן איתא בר"ן שם בשבת על הכתוב אפנקסיה דזעירא – לוחות קשורות זו בזו כאותן של גלחין.

ואיתא במחזור ויטרי אבות פרג ג' פינקסו שנכתב מה שעשה זהו זהו תבואנו והפינקס פתוחה שאומר הכתוב גלמי ראו עיניך הפינקס פתוחה ומזומנת לכתוב כל מעשיו של אדם פנקס היא טבלאות של גלחים ומדרש איכה רבתי מוכיח דאמר ההוא חזית בפילמאי חד פנקס דאית ביה ד' לוחין, ובמסכת כלים שנינו פינקס שיש בה בית קבול שעוה והכי הוי אורחא דמילתא ובתלמוד שני לווחי פינקס ע"כ,

ואפשר שרמז בזאת (כהכנה לפרשת תולדות) על ויתרועעו הבנים בקרבה שיש ששאלו איך עשו פירכס לצאת ליד בתי ע"ז כשנמצא ליד מלאך שמלמד תורה ורואה את גילוי אור התורה, ויש ששאלו על יעקב למה רצה לצאת לבית מדרש כשלומד מפי מלאך ועל יעקב תירעו שכשיש

לידך כזה "עשו" אפילו ממלאך קשה ללמוד, אבל על הקושיה הראשונה והעיקרית על זה כיוון רש"י שזאת כוחה של הבחירה שאפילו שנמצאים בכאלו גילויים וניסים ואורות גדולים עדיין אפשר לבחור בגלחים, (ועיין באור החיים דברים א' ובדבר הזה אינכם מאמינים) ובכך גם נראה שהבחירה היא משעת יצירה, (ובכך יובן שגם במחזור ויטרי תלמידו של רש"י שדיבר על הפינקס הפתוח במסכת אבות כתב טבלאות של גלחים והוא כפי הנרמז כאן שכל חיי האדם הוא בבחירה והביא מן התלמוד שני לוחי פינקס דמסכת שבת)

וכן איתא בסנהדרין ע"א ע"ב וא"ל אנטונינוס לרבי נשמה מאימתי ניתנה באדם משעת פקידה או משעת יצירה א"ל משעת יצירה א"ל אפשר חתיכה של בשר עומדת שלשה ימים בלא מלח ואינה מסרחת אלא משעת פקידה אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר (איוב י-יב) ופקודתך שמרה רוחי ואמר ליה אנטונינוס לרבי מאימתי יצה"ר שולט באדם משעת יצירה או משעת יציאה א"ל משעת יצירה א"ל א"כ בועט במעי אמו ויוצא אלא משעת יציאה אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר (בראשית ד-ז) לפתח חטאת רובץ,

אבל רבי עצמו דעתו שיש לעובר בחירה כדאיתא (ביומא פ"ב ע"ב) ההיא עוברת דארחא אתו לקמיה דרבי אמר להו זילו לחושו לה דיומא דכיפורי הוא לחושו לה ואילחישא קרי עליה וירמיה א-ה) בטרם אצרך בבטן ידעתוך וגו' נפק מינה רבי יוחנן, וברש"י ההיא עוברת דארחא. שהריחה ויום הכפורים היה: לחושו לה. באזנה שיוה"כ הוא היום אולי תוכל להתאפק: ואלחישא. קיבלה את הלחישא שפסק העובר מתאותו:

אלה השני גוים גאים שרש"י (תולדות כ"ה כ"ג) "שני גוים בבטןך" – גוים כתיב כמו גאים אלו אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שולחנם לא צנן ולא חזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, (עבודה זרה יא) רש"י ד"ה אנטונינוס ורבי. זה בא מעשו וזה בא מיעקב:

ואפשר ששני הפירושים ברש"י ויתרוצצו – ע"כ המקרא הזה אומר דורשני שסתם מה היא רציצה זו וכתב אם כן למה זה אנכי רבותינו דרשוהו ל' ריצה כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת עוברת על פתחי ע"א עשו מפרכס לצאת – ד"א מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות, (לא רק על עולם הבא) הראשון לפי רבי דמשעת יצירה בטרם אצרך בבטן ידעתוך, כבר היה ההבדל ביניהם, ולפי אנטונינוס לפתח חטאת רובץ ורק משעת יציאה א"כ הויתרוצצו היה על נחלת שני עולמות, ואכן לשניהם היה גם את העולם הזה בשופי שלא פסק צנן וחזרת.

ובדרך צחות אפשר שהוא מקור שיגרא דלישנא אמאל המלאך אמאל הגלח פעם מלאך פעם גלח.